

Izdajnik Draža Mihailović i njegovi fašistički saučesnici

Da je takozvani „armijski general“ Draža Mihajlović uspeo da pobegne i našao utočište u Rimu, ta sitna vest, tim pre što je nepotvrđena, može nekima izgledati sasvim nevažna, skoro neprimetna u poređenju sa razmerama ovog najvećeg okršaja u svetskoj istoriji u kome se radi o životu i slobodi stotina miliona ljudi, u kome se radi o napretku i sreći ne samo današnjih ljudi nego i mnogih budućih pokolenja, u kome je zaista u pitanju sudbina čovečanstva. Ali baš taj karakter univerzalnosti i sudbonosnosti koji ima ovaj rat čini da izvesni na izgled objektivno nevažni događaji i ličnosti dobijaju naročito političko značenje, imaju da budu shvaćeni i posmatrani u svom istorijskom značaju. Moglo bi čak, isto tako, nekima izgledati – i ovo samo primera radi – da se pokolj koji su prošle zime izvršili četnici Drže Mihajlovića u selu Vranjiću (u beogradskom okrugu), i pored toga što je tu zaklano oko 70 ljudi, žena i dece, i pored toga što tu ni deca u kolevcima nisu bila pošteđena, i pored one nepojmljive svireposti u izvršenju tog masovnog zločina koje u sadizmu jedva da su i ustaše mogle da prevaziđu, - moglo bi nekima izgledati da se takav pokolj gubi pred sistematskim istrebljenjima koja su hitlerovci vršili, da ga nestaje u moru krvi ovog rata, i da ne može ni blizu predstavljati onu strahotu koju bi predstavljao u vreme „mira“. To međutim, ne umanjuje ni značaj svakog pojedinog zločina, koji su ma gde bilo fašisti smislili naredili i izvršili. Naprotiv, tek ocrtavajući se na ogromnoj krvavoj i ognjenoj pozadini čitavog ovog rata, svaki posebni detalj dobija svoj pravi, reći smisao. U toj perspektivi, pokolj u Vranjiću na primer, sam po sebi neizrecivo grozan, posmatran kao detalj u ovom ratu, kao sastvni deo fašističkog kriminala, ne samo da se u toj celini ne gubim ne bleđi, nego postaje još grozniji, još kriminalniji, pokazuje se tek onda onakav kakav u stvari jeste. Tada se uviđa da tu nije u pitanju jedan izolovan zločinački slučaj, nego jedan zločin koji se logično uključuje u onaj ogromni, povezani i dosledni niz zločina kojima su međunarodni fašisti, sa hitlerovcima na čelu, mislili da će uspeti da unište ne samo toliko i toliko hiljada i miliona ljudskih života, nego i ljudsku slobodu i napredak uopšte, sam život naroda.

Dražini Četnici, prikazujući se kao pripadnici „Jugoslovenske vojske u otadžbini“, pripadali su u stvari, svejedno da li svesno ili nesvesno, toj poživinčenoj armiji hitlerovske smrti. Oni su bili njen sastvni deo, jedna od hordi koje tu armiju sačinjavaju, i koja se jedna od druge razlikuju po svom spoljnom izgledu, po nekom površnom obeležju kao što je brada ili uniforma, po izvesnim običajima, kadkada po oružju i po načinu ubijanja, ali koje se ne razlikuju nimalo ni u svom cilju ni u svojoj suštini. To je ono što pre svega treba imati u vidu kada je reč o toj hordi srpskih fašista, kada je reč o njenom poglavici Drži Mihajloviću. U svakoj zemlji evropskog kontinenta, u svakoj zemlji uopšte, izuzev u Sovjetskom Savezu (jer tamo nema onih čiji se interesi na taj očajnički način štite), fašizam je našao svoje aktivne pristalice. I logično je da su u svim okupiranim zemljama, izuzev u Sovjetskom Savezu te pristalice fašizma, unapred spremne na izdaju svog naroda, u hitlerovskom okupatoru našle svog prirodnog saveznika i podršku, svoj oslonac i svoju zaštitu. I

logično je da je hitlerovski okupator u njima našao svog prirodnog pomagača, svoju domorodnu petu kolonu. Odlika je pete kolone da je njeno delovanje, koje se u osnovi svodi uvek samo na najamničku službu okupatoru, vrlo raznoliko, takođe otvoreno, katkada prikriveno, a katkada čak prurušeno u svoju suprotnost, u tobožnju nacionalnu borbu protiv okupatora, i to je svakako najopasniji vid saradnje sa neprijateljem. U tom vidu javlja se petokolonaška akcija Draže Mihajlovića, njegovih komandanata i njegovih četnika. I zato je Dražino izdajstvo od Nedićevog ne samo još podlije i odvratnije, nego i opasnije. Ta naročita, podmukla i kamuflirana « šumska » forma fašističkog izdajstva dražinovaca prema srpskom narodu, kao da je i njihovim zločinima dala onaj naročiti oblik podmukle i zverske, koljaške svireposti, tako jezovito slične, međutim, svireposti ustaških zločina, mada su ustaše „legalni“ dželati „zvanični“ predstavnici domaćeg fašističkog izdajstva prema hrvatskom narodu.

O fašističkom izdajstvu i o zločinima Draže Mihajlovića i njegovih koljaša obelodanjen je već čitav niz pouzdanih dokaza. Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača prikupiće i obelodaniće niz dokumenata koji će taj dokazni materijal upotpuniti. Dokazana je već Dražina saradnja s Nemcima, italijanskim fašistima i bugarskim okupatorima, dokazana *njegova lična odgovornost* za pokolje koje su vršili njegovi četnici nad muslimanskim i hrvatskim življem u Bosni i Hercegovinim u Dalmaciji, u Lici, svugde dge su mogli da dospeju. Dokazana je odgovornost ne samo njegovih komandanata i vojvoda. Kao što su Keserović, Kalabić, Nikola Gordić za klanje po seliima i varošicama čitave srbije, nego i *njegova lična odgovornost*. Dokazano je već daleko nepobitnim dokazima da je taj bivši « ministar vojni » kraljevske jugoslovenske vlade i „ načelnik glavnog generalštaba » zaista izdajnik i u punom smislu reći ratni zločinac. Ima ih međutim, koji to još kao da ne shvataju ili koji se prave da to ne znaju, ili koji to neće da čuju. Ja ovde ne govorim o onima koji su još uvek obmanuti ili neobavešteni. Njih ne može biti mnogom jer je dražinovština , ta kulminacija, ta sinteza velikosrpske varijante terorističkog fašizma pune tri godine besnela po čitavoj Srbiji, tako da između one većine naroda koja je na ovaj ili onaj način stradala ili strahovala od dražinovskog terora i one manjine koja ga je sprovodila ili ga posredno ili neposredno podržavala ima vrlo malo mesta za one koji nisu imali prilike da ga upoznaju. Govorim o onima koji ni sada neće da uvide, priznaju izdajničku ulogu Dražinu, koji negiraju fašistički zverski, teroristički i pljačkaški karakter dražinovštine ili za saradnju sa neprijateljem i izvesna nedela koja se ne mogu negirati bacaju odgovornost na pojedine vojvode, tumačeći i pravdajući « ravnogorski pokret » potrebom « spasavanja srpstva. Njih te uporne, neizlečive dražinovce, njih treba raskrinkati i žigosati, jer oni nisu ništa drugo do ostatci one naše sebične, korumpirane, gramžljive, odnarođene, degenerisane i svirepe reakcije kojoj je integralno, centralističko „aleksandrovsko“ jugoslovenstvo bilo samo obrazina za njene velikosrpske hegemonističke ciljeve, a i ovi ciljevi opet samo sredstvo za obezbeđenje privilegija i profita. Ta reakcija tražila je u fašizmu svoje žive snage i najjad, pod okupacijom, u nedićevštini i

dražinovštini, koje su kao spojeni sudovi, našla svoje pravo mesto, svoju idealnu poziciju.

Zverstva četnika, čudovišna surovost tih izvršilaca volje velikosrpske fašističke reakcije, došla su da pokažu, da razgolite pravu, duboku bestijalnost te volje. I bez toga, i bez te krajnje krvoločnosti u vršenju terora nad svima onima čiji je jedini greh u očima „nacionalista“ bio što su pošli u borbu za slobodu nacije, ili što su bili simpatizeri te borbe ili rođaci boraca, i bez te krvi koja lipti iz prerezanog mladičkog grla, i bez iskopanih očiju i odsečenih udova, i bez sporog, inkvizitorskog ubijanja i mrcvarenja ranjenih partizana i bez silovanih i zaklanih devojčica i unakaženih leševa, i bez onog čika Goje koji dvanestogodišnjem dečku, koga će da zakolje jer mu je brat partizan, tiho i umiljato govorio: „Samo ti pruži vratić, tebe će čika Goja polako...“; i bez svih tih paklenih krajnosti sadističke groze, zločin ove reakcionarne klike koja se venčala s nemačkim okupatorom da bi što uspešnije prosperirala i koja je prodala narod iz koga je ponikla i od koga se otpadila na milost i nemilost osvajaču, baš zato što on nema milosti, zločin taj bi bio dovoljno veliki da se za njega ne može naći odgovarajuća kazna. Četnička zverstva došla su samo da ga dopune, da ga uobliče, da ga konkretizuju. U apstraktnoj rečenici «treba se boriti protiv unutrašnjeg neprijatelja» ili „treba čistiti zemlju od nenacionalnih elemenata“ ili „trba uništiti crvenu neman“, sadržano je svako posebno klanje u celom svom pojedinačnom, podrobnom užasu, i sva ta klanja zajedno, u čitavoj svojoj užasnoj opštosti. Tu leži odgovornost za svaki pojedinačni zločin svakog pojedinačnog koljaša, neposredna odgovornost i Drže Mihajlovića i Dragiša Vasića i Živka Topalovića kao i svih onih koji su iz Beograda kao hodočasnici odlazili u „slobodne srpske planine“ na poklonjenje „Čiči“ ili na ravnogorske svetosavske kongrese. Tu leži odgovornost svih onih otmenih dama i gospode koji su sedeli u Beogradu u toplim sobama i odobravali istrebljivanje „komunista“ i „nesrba“ baveći se, naravno samo teorijski, „spasavanjem srpstva od boljševičke opasnosti“, čitajući sa nasladom „Ravnogorca“, „Pomoravlje“, „Glas Beograda“, pa i „Novo vreme“ koje je sve otvorenije veličalo Dražine četnike, slušajući radio London (od septembra 1943 doduše sa manjim zadovoljstvom), i igrajući poker u prave zlatnike, dok su po mračnim, snegom zavejanim šumama, po ogolelim voćnjacima, po zabačenim vajatima čitave Srbije, goloruki ljudi, bespomoćni i nevini kao jaganjci, cvokotali od straha više nego od zime, i bežali i krili se, ne od kurjaka i ne od Nemaca nego od „jugoslovenske vojske u otadžbini“, od podivljalih pijanih „crnih trojki“ Draže Mihajlovića, „ministra vojske i mornarice“, čiji zamenik, u Londonu, pre Petra Živkovića, tog «pravog čoveka na pravom mestu» nije bio niko drugi no živi spomenik naše erudicije, duhovitosti i stila, oličenje naše intelektualne elite, predsednik Srpskog Kluba i Jugoslovenske Vlade profesor Slobodan Jovanovic...

Sprega Draža Mihajlović sa Nedićem i njegovim oružanim odredima koja datira još od jeseni 1941, morala ga je odvesti u direktnu službu Nemcima. Tu činjenicu njegove saradnje sa okupatorom, dakle njegove zlikovačke borbe protiv sopstvenog

naroda od samog početka narodnog ustanka, ne može promeniti njegovo nisko lukavstvo da lično ne dolazi u direktan dodir s Nemcima. Već od prve nemačke ofanzive, koja je primorala narodnooslobodilačke odrede da se povuku iz Srbije, Draža Mihajlović nije ništa drugo nego nemački najamnik, koji je Nemcima tim korisniji što se prikazuje kao buntovnik koga oni tobože proganjaju. Monstruoznost ovog dvostrukog izdajstva takva je da je sve ono što je sledovalo, ma koliko ludački izgledalo, samo logična posledica, dosledna razrada te osnovne monstruoznosti. Koren te čudovišne posuvraćenosti svih pojmova trebalo bi tražiti još u protivnarodnim režimima bivše Kraljevine Jugoslavije, ali je ta posuvraćenost pod okupacijom dostigla takve razmere, razgranala se, nabujala do te mere, da je mnogima bilo možda zaista teško snaći se u toj džungli laži: ubijanje Srba u ime srpstva, istrebljivanje Hrvata u ime Jugoslovenstva, spaljivanje sela, pljačkanja, silovanja, pijančenja i haranja u ime održavanja reda, prosjačenja kod Nemaca u ime nacionalizma ugušivanje narodnog ustanka u ime nekog „Trećeg ustanka“ streljanja i klanja svih rodoljuba u ime patriotizma, razularenog fašističkog terora u ime demokratije, borbe na strani Nemaca u ime Ujedinjenih Nacija. Ali i sve to, u svojoj izopačenoj doslednosti, ipak bilo dovoljno jasno, i najzad trajalo je sve to preko tri godine, tako da je opravdano smatrati sve one koji ni danas neće da priznaju istinu, i one koji neće da doprinesu da se upotpuni strahovita optužnička slika o toj istini, - saučesnicima tog zločina, kome u gnusobi nema ravna, dakle moralnim krivcima. Ako sada, uviđanjem istine i službom istine, sami sebe ne spasu, njih više ništa ne može da spase. U sopstvenim rukama oni drže svoju sudbinu. Ako sada zaista uvide istinu, - još nije dockan! – ako se iskreno prenu, ako se osveste, ako se u svom srcu uvere da su bili u zabludi, ako delom dokažu da su bili samo zavedeni, a razume se „ako nisu okrvavili svoje ruke nedužnom narodnom krvlju“; oni u velikodušnoj amnestiji koju je sam maršal Tito predložio AVNOJ-u mogu još uvek naći svoj spas i svoj povratak u krilo naroda, „jer njima oprašta i narod, baš zato što su zavedeni“. Ali to praštanje ne može, ne sme da obuhvati one koji u dražinovskom nevaljalstvu ostaju uporni, podmukli, opasni, one koje svetim tekovinama narodno oslobodilačke borbe žele smrt, jer svoj spas vide samo u razdoru među narodima i u slomu narodne vlasti, one kojima srce zadrhti od gadne radosti pri pomisli da bi se Draža još uvek mogao vratiti iz Rima da bi svežom krvlju nakvašene kame opet mogle štititi njihove kamate! Služili su laži koja je gušila i sramotila pre svega srpski narod, i još uvek su spremni da joj služe, služili su dželatima svih naroda Jugoslavije, i opet su spremni da im služe, hteli su i hteli bi da izazovu totalni bratoubilački rat, - i kako će im to danas oprostiti narod? Kako će im oprostiti kad oni još i danas neće, da pređu na stranu istine, kad neće da svojim iskrenim zalaganjem za slobodu i bratstvo svih naroda Slovenskog Juga pokušaju da taj oproštaj zasluže, kad odbijaju ruku pomirenja koju im preko svoga Maršala pruža taj narod koji je toliko bola, toliko krvavih udaraca i toliko sramote zbog njih podneo.

Bilo je i suviiše strašno, bilo je toliko neizrecivo kriminalni, da bi danas praštanje i zaboravljanje bilo isto tako kriminal, kriminal prema časti i sreći naroda. Nije samo

svest ono što zahteva izvršenje neumoljive, bespoštedne, nemilosrdne pravde, nego je to i budućnost naroda. Nije to samo ponos nacije koji je u pitanju, pa čak ni čast samo, iako bi i ona sama bila više nego dovoljna, jer sramotu koju su izdajstva i zločini, vršeni uvek u ime srpstva i srpskog naroda hteli da bace na naš narod, tako je teška i gnusna da srpski narod može tu sramotu, tu prljavštinu da spere sa sebe jedino jednim bezkompromisnim i totalnim uništavanjem svih onih uslova koji su tu prljavštinu omogućili; jednim potpunim čišćenjem svega onoga što je taj gad uslovilo i izlučilo.

Prošao je taj strašni san. Krvoločne, pijane gorile skakale su i urlale, pustošile i ubijale po zemlji ovoj kao da je prokleta. Trebalo bi imati genije Danteov pa to opevati. A oni koji bi želeli da se preko svega što je bilo baci veo zaborava oni kojima je „dosadno“ da se opet govori o izdajstvu i zločinima Draže Mihajlovića i njegovih pomagača, neka znaju da je ovo tek početak. Teror pod kojim je ovaj narod živeo, teror koji se dodavao okupatorskom teroru, bio je takav da ništa nije dovoljno da se on u punom svom značenju izrazi. Taj teror, i ona vojno-četnička diktatura koja se kroz taj teror pripremala, treba da budu sa jednom naučnom preciznošću ocrtni, da bi se dobro znalo od čega su nas Titov genije, dalekovidost i rodoljublje naše komunističke partije, zdrav instinkt i junaštvo najboljih sinova naroda, za sva vremena spasli. Polako ćemo zadirati u dubinu. Sve dublje. Da bude opisana sva strahota fašističke more koja nas je davila, i koja je našoj budućnosti pretila, da budu analizirani svi oni preduslovi koji su tu moru i tu pretnju uslovili, koji mogu da je omoguće. Da povratak takvih uslova bude u začetku onemogućen.

Posle te dvostruke nesreće, nemačko-velikosrpske i nemačko-ustaške, posle tog dvostrukog pokušaja u suštini istog fašizma da smrvi narode Jugoslavije, naša nova Jugoslavija iako tek na pragu svog potpunog oslobođenja, ukazuje se već danas kao jedina od oslobođenih zemalja čija je buduća sreća tako pouzdano obezbeđena. Teško onima koji toj sreći, koja raste iz krvi naroda, iz svesti naše, hoće da stanu na put.

Marko Ristić

(*Politika* sreda 13. decembar 1944.)